

Magnifice Rector, stimați oaspeți, stimați colegi și studenți,

Omagiem astăzi o alumna a Almei Mater Napocensis care, plecând în lumea largă, nu și-a rupt legăturile spirituale cu Universitatea sa. Terminarea studiilor universitare la Cluj, în 1967 și mutarea imediată la București, au fost resimțite de Ana Blandiana ca o „plecare din auster și din naivitate” ...către o lume ce părea că se redeschide spre normalitate, după un destul de lung parcurs dictatorial. Volumul din 1966, *Călcâiul vulnerabil* (al doilea, în palmaresul poetei, după debutul din 1964, cu *Persoana întâia plural*) scria deja coregrafia și tristețea gestului acestei plecări: „Precum Racine, prea tânăr am plecat/ Din auster și din naivitate/ Prea tânăr lunga *mantă* cenușie/ Zâmbind mi-am azvârlit-o în trecut/ ...Nu mi-e rușine, dar adesea mi-e frig./ Nu-mi pare încă rău, dar duc în visuri/ Severa poartă neagră-a mănăstirii/ Și calda, lunga *mantă* cenușie...” (*Poeme*, București, Humanitas, 2004, p. 33, s.n.). Pe de o parte, și în acest poem de tinerețe, Ana Blandiana săvârșea un gest definitoriu al poeticității, concretizând o adevărată „amprentă stilistică” a scriiturii autoarei. Ea deschidea câmpul unei tensiuni nerezolvate a sensului în jurul metaforei sale principale: despărțirea de trecutul „auster și naiv” (pe care îl putem citi și ca pe o aluzie la ucenicia clujeană, academică) se făcea în sunetul conotat de presiunea culturală a modelelor clasice, pentru că, în poezia românească, cuvântul „mântă” nu denumește orice mantă, ci, anume, pe aceea în care, înfășurat și pururi tânăr, poetul „nu credea să-nvețe a muri vreodată...”. Ca orice adevărată poezie, lirica Anei Blandiana nu este niciodată doar ceea ce spune, iar gestul e mereu însoțit de umbra sa – dar mă opresc aici din vertijul comentariului de poezie, pentru a mă întoarce la obiectul acestui discurs: un elogiu al valorii, nu un comentariu de literatură (dar, vorbind despre literatură, le putem oare separa deplin?).

Mă întorc la momentul plecării Anei Blandiana din Alma Mater Napocensis, care nu a însemnat nici o despărțire definitivă, nici o îndepărtare esențială. Ana Blandiana avea să revină adesea la Cluj, la revista „Echinoc”, cu care s-a declarat întotdeauna solidară, la Facultatea de Litere și la Filiala Uniunii

Scriitorilor din Cluj, unde și-a păstrat prietenii și loialitățile tinereții – chiar atunci când vremurile istorice, ieșite din matcă, nu mai semănau deloc cu ceea ce anunțaseră anii 60. În acea epocă, absolventă a Universității care, astăzi, o celebrează, Ana Blandiana își urma construcția de sine, nu doar ca poetă, ci ca o conștiință a vremurilor în care trăia și scria: nici o clipă, cele două construcții nu par să fie dissociate – întemeind, în literatura română, o poetică pe axele căreia se vor scrie toate cărțile autoarei, dar și o postură (a scriitorului în cetate) a cărei exemplaritate se cuvine, la fel, celebrată. Așa cum avea să explice într-o profesiune de credință (*Eu scriu, tu scrii...*, București, Cartea Românească, 1976, p. 49), „Poeți ne nasc părinții și, poate, țara, poate pădurile, poate miturile, poeți ne naște tradiția și istoria, dar conștiințe creatoare nu devenim decât grație nouă înșine”, ca rezultat al unei „suferințe îndurate de fiecare în parte, de fiecare pentru toți”. O voce lirică, așadar, dar și responsabilitatea acestei voci – în termenii scriitoarei, „sentimentul dureros că ești o verigă a nesfârșitului șir de ființe al cărui început face câmpiile roditoare, al cărui sfârșit nu se știe și a cărui existență o reprezinți în clipa aceasta tu...”, sentimentul „că răspund pentru tot timpul de dinainte mea și de după mine, că sunt vinovată și mândră de tot, că totul depinde de mine” (*Eu scriu, tu scrii...*, București, Cartea Românească, 1976, pp. 30-31). Inflexiunea *etică* imuabilă a discursului *estetic* este dimensiunea esențială a operei scriitoarei pe care o celebrăm astăzi, una din principalele resurse ale valorii sale. Da, inflexiunea etică este generatoare de tensiuni semantice (eventual, irezolvabile – și „servite” cititorilor ca atare), dar acestea caracterizează, întotdeauna, ceea ce numim, în lipsa unei definiții atât științifice, cât și sintetice, „marea literatură”.

Ana Blandiana a continuat, în toți acei ani tot mai grei, să fie percepută ca o scriitoare ce își construia opera *în pofida* și – tot mai răspicat – *împotriva* „sistemului”: o voce și un stil inconfundabile, potrivit în cuvinte ceea ce spiritele cititorilor primeau ca o îndrumare, dar și ca o (necesară) confirmare că aspirațiile lor tăcute înainte (poate) de a se construi deplin, revoltele lor înăbușite înainte de a se naște – toate acestea se regăsesc în literatura epocii lor, se rostesc cu vocile unor asemenea scriitori și, scăpând determinării istorice, acced la eternitatea Artei.

Mai mult, poate, decât altor colegi din generația 60, Anei Blandiana i-a fost dat să întrupeze tipul „poetului din vremuri de restriște” (ca să reluăm celebra sintagmă a lui Hölderlin). „În contextul dificil al Europei de est [din anii Războiului Rece], poezia se vedea încărcată cu valențe străine în bună măsură practicilor poetice occidentale: în mintea cititorilor poezia devenea, efectiv, un tezaur de adevăruri ascunse, în vreme ce poetul era investit cu rolul delicat (...) de *poeta theologus*”, comentează unul din cei mai avizați traducători ai săi, profesorul Bruno Mazzoni (în: Ana Blandiana *Un tempo gli alberi avevano occhi*, tr. de Bianca Maria Frabotta și Bruno Mazzoni, Roma, Donzelli, 2004, p. 183, tr. n.). Asumarea acestui rol a însemnat, pentru Ana Blandiana, necesitatea fundamentării unui sens – deopotrivă etic și estetic – al creației. Cititorii au urmat-o pe această cale cu un entuziasm justificat atât de fascinația operei, cât și de nevoia de ...poezie în vremuri de restriște: împreună, au creat (*dar priviți în jurul dvs., acum, în timp ce vorbesc*: să reformulăm la prezent, la un prezent continuu) *împreună, creează* Opera – pentru că, ne învățau eseurile despre scris ale Anei Blandiana din anii 70, într-o variantă personală de estetică a receptării, „Opera își creează cititorii în aceeași măsură în care cititorii, sau mai precis cititorul, o creează pe ea. Rodul artistic se află totdeauna la jumătatea drumului dintre creator și publicul său.” (*Eu scriu, tu scrii*, București, Cartea Românească, 1976, p. 10).

Așa cum mi le amintesc eu însămi, pentru a fi participat la câteva dintre ele, întâlnirile Anei Blandiana cu cititorii de la Facultatea de filologie aveau, într-adevăr, aerul unor „împărțășiri”: săli pline de tineri (care învățau, atunci și acolo, despre funcțiile „rezistente” ale poeziei), săli pline de oameni mai puțin tineri (care arătau, cu un gest complice al acelor vremuri, spre buzunarul de la piept al hainei, acolo unde ajunseseră să țină, xeroxate „călugărește”, versuri interzise de cenzură: despre „poporul vegetal”, despre un motan buclucaș, despre păsările care se întorc în patrie știind că vor fi ucise). Săli pline-ochi, cum puțini scriitori români mai adunau în vizitele lor la Universitate. Niciodată solidaritatea „în vremuri de restriște” nu ni se părea, tuturor celor care o aplaudam pe Ana Blandiana înghesuiți în amfiteatre, o recitam în intimitate și o căutam înfierbântați în librării, niciodată solidaritatea nu ni se părea, așadar, mai

ușor de construit – după cum, la căderea cortinei de fier, s-a dovedit că solidaritatea era cel mai ușor de distrus. Dar și după căderea comunismului, vocea *scriitoarei* Anei Blandiana a continuat să se rostească – să se scrie – cu aceleași inflexiuni etice înalte. Pentru mulți cititori ai săi, primii ani ai postcomunismului, ai tranziției și ai haosului, au reprezentat puntea încețoșată peste fragila graniță dintre solidaritatea în suferință și desolidarizarea în libertate: când au trecut-o? ce se afla dincolo de ea? care aveau să fie consecințele trecerii? Nu voi încerca acum răspunsuri la asemenea șiruri de întrebări. Pentru că sunt convinsă – și o spun cu asentimentul întregului corp profesoral al *Almei Mater* – că, elogiind valoarea scriitoarei Ana Blandiana, vorbesc în numele celor care nu au trecut, de fapt, niciodată puntea dintre vrajă și vrajbă, dintre solidaritatea cu marii artiști ai lumii noastre și individualismul prost înțeles al inculturii cu aplomb. Celebrăm, astăzi, o mare scriitoare a culturii românești și europene – o mare scriitoare a epocilor noastre, care continuă să fie unele „de restriște” chiar dincolo de marginea comunismului (așa cum se cuvine oricărei contemporaneități). Or, în aceste contemporaneități „dificile”, Ana Blandiana a știut să ne arate (acelora care am continuat să o citim cu atenție), cum „Artiștii ...sunt responsabili numai pentru ceea ce scriu ei, nu și pentru ceea ce se scrie despre ei. De multe secole, drama artistului nu mai este indiferența societății, ci elanul cu care aceasta îl îmbrățișează și îl face simbol” (*Eu scriu, tu scrii...*, ed. cit., p. 12). Nu e o idee ușor de primit pentru cei ce, în universitatea clujeană, ca și profesorul generației mele, Ion Pop (un meritoriu exeget al Anei Blandiana, în numeroase ocazii), ca și Iulian Boldea (alumn al acestei universități și autor al primei monografii didactice consacrate poetei), „*scriem despre*” Ana Blandiana (vă mărturisesc doar că eu însămi am debutat, în 1982, în „Echinoc”, cu o cronică la un volum al ei, *Proiecte de trecut*, că aveam, în teza de licență din 1986, un capitol întreg consacrat poeziei ei, și că aveam să propun, în 2008, la Literele clujene, un prim curs despre poezia ei esopică – la fel cum, în ultimii ani, am îndrumat o teză de doctorat reprezentând prima monografie de istorie literară a Anei Blandiana „în epoca sa” ...). Nu e ușor, zic – pentru că acest adagiu formulat de Ana Blandiana relevă vulnerabilitatea lecturii și a interpretării, care este totodată a iubirii și a axiologiei. Un mare scriitor este întotdeauna ceea ce citim și ceea ce nu

putem citi, ceea ce înțelegem și ceea ce intuim că scapă înțelegerii noastre. Ca profesoară de literatură, eu nu pot decât spera ca actualii mei studenți să citească la rândul lor, cândva, ceea ce mie îmi iese „cu rest” în interpretarea literaturii... Inclusiv în interpretarea operei Anei Blandiana.

Între momentul plecării sale din „auster și din naivitate”, așadar, și ziua de astăzi, se aștern cărțile unei opere impresionante prin dimensiuni, prin diversitatea registrelor stilistice, prin constanța tematică, prin coerența evoluției sale interne, prin modalitățile în care relaționează cu marea tradiție a literaturii europene. Este vorba despre peste 26 de volume de poezie, 6 volume de proză, peste 11 volume de eseuri, un memorial (*Fals tratat de manipulare*) și multe, foarte multe traduceri pe alte meridiane ale lumii, unde prezența literaturii sale s-a situat, întotdeauna, mai presus de limitările politice vremelnice sau de daraverile de clopotniță ale lumii românești. Ele cartografiază, deopotrivă, „un lirism al calmei împăcări” cu ritmurile istoriei și ale cosmosului (cu expresia lui Ion Pop, din *Dicționarul Scriitorilor Români* – București, Albatros, 2000, p. 90), dar și o neliniște acută a subiectului, pentru care registrul fantasticului (ca „înfățișare mai plină de semnificații” a realului) oferă posibilități eliberatoare ale expresiei unei crize a sensului și a valorilor lumii. În orice gen s-ar fi manifestat, arta de scriitor a Anei Blandiana s-a construit pe ideea că „importante nu sunt atât cuvintele, cât umbrele lor... și că nu mai au umbră cuvintele care și-au vândut sufletul.” (Ana Blandiana, *Postfață la Cele patru anotimpuri*, București, Art, 2011, p.295). Inflexiunea etică a rămas, mereu prezentă, ca o axă fundamentală, în definirea artei sale literare. Această „alchimie poetică” a fost răsplătită cu premii naționale și internaționale prestigioase, precum Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor din România (1969), Premiul pentru Poezie al Academiei Române (1970), Premiul pentru proză al Asociației Scriitorilor din București (1982), Premiul internațional „Gottfried von Herder” (Viena, 1982), Premiul național de poezie (1997), Premiul „Opera omnia” al Uniunii Scriitorilor (2001), Premiul internațional Vilenica (2002), Premiul internațional „Camaioare” (2005), Premiul Special de Poezie „Giuseppe Acerbi” (2005) și multe altele.

Niciodată, de-a lungul acestui parcurs, Ana Blandiana nu a „fugit din Istorie”, chiar atunci când Istoria i-a fost, violent, potrivnică. Ci a înfruntat-o, permițând cititorilor să se identifice cu gestul ei. Pentru că mulți dintre noi i-am folosit scrierile ca pe un leac de frig și de frică – și, ulterior, ne-am sprijinit pe ele pentru a traversa mărele tulburi ale deceniilor postcomuniste, în care Ana Blandiana continuă să fie o voce literară înrădăcinată într-o etică de neînfrânt. În numele acestei etici, un personaj din romanul *Sertarul cu aplauze* sancționează fuga, ca „un semn de înfrângere. În pofida opiniei comune, ea aduce rareori salvarea care se aștepta de la ea. Mult mai adesea, și într-un sens mult mai profund, ea este o *ars moriendi*, o artă a părăsirii vieții”. În aceeași ordine a metaforei în care, asumându-și persoana întâi plural, poeta scria „cred că suntem un popor vegetal” – un vers de răscruce: de prigoană și de sinteză – ea ne învăța că tot lor, plantelor, le este interzisă fuga.

Întotdeauna, de-a lungul acestui parcurs, pe care îl omagiem astăzi, Ana Blandiana a înțeles să dea seamă, prin scrisul său, despre mișcările umanității în fluviul istoriei, așezând semnul egalității între creația poetică și armonizarea lumii: „Nu am dreptul să mă opresc (scria, în vol. *Patria mea A4*, București, Humanitas, 2010, n.n.)/ Orice poem nespus, orice cuvânt negăsit/ Pune în pericol universul/ Suspendat de buzele mele./ O simplă cezură a versului/ Ar întrerupe vraja care dizolvă legile urii/ Vărsându-i pe toți, sălbateci și singuri,/ Înapoi, în umeda grotă-a instinctelor” (*Biografie*). Reunind, în cadența acelorași cuvinte, o fragilitate emblematică și o rezistență la fel de definitivă, scriitoarea a așezat dialogul umanității cu divinitatea pe arhitravele unei construcții poetice excepționale. A cărei tușă autoironică îmi face plăcere să o evoc în fața dvs., într-un ultim citat: „Mai nevinovată, dar nu nevinovată,/ Am stat la masă cu vânători,/ Deși îmi plăcea să mângâi urechile lungi/ Și mătăsoase ale iepurilor/ Azvârliți ca pe un catafalc/ Pe fața de masă brodată./ Vinovată, chiar dacă nu eu apăsam pe trăgaci,/ Ci-mi astupam urechile,/ Oripilată de zgomotul morții/ Și de mirosul sudorii nerușinate a celor ce-au tras.// Mai nevinovată, dar nu nevinovată/ Totuși mai nevinovată decât tine,/ Autorul acestei perfecțiuni fără milă,/ Care-ai hotărât totul/ Și apoi m-ai învățat să întorc și celălalt obraz” (*Animal planet*, în *Patria mea A4*,

București, Humanitas, 2010, pp. 9-10). Cum se poate vedea, în creația Anei Blandiana chiar și ludicul e incomod – și nu mă refer, acum, la grandomania unui faimos motan.

Distincția cu care Universitatea Babeș-Bolyai o celebrează, astăzi, recunoaște valoarea artistică a unei opere unice și valoarea etică a unei voci unice. Împreunate într-un timbru inconfundabil, ele „continuă dramatic contradicția dintre *Pace vouă* și *Eu n-am venit să aduc pacea, ci sabia*”, după cum însăși autoarea își caracteriza postura, într-o artă poetică. *Nici una* dintre aceste două calități nu sunt din registrul „comodului”, sau al „accesibilului imediat”, sau al „idolatriei leneșe”. Creația Anei Blandiana este dintre cele care ne obligă pe noi, cititorii de toate generațiile, să primim interogația lipsită de cruțare (pentru că și iubirea este, în aceeași logică, lipsită de milă) a unei conștiințe dăruite, deopotrivă, Artei și poporului său. *Nouă* ni se adresează întrebându-se „ce ne lipsește? Doar petale/ Ce nu se strâng într-o corolă,/ Și numai fire lungi de lână/ Ce nu pot țese un covor...” (*Liant*, în *Poeme*, București, Humanitas, 2004). *Nouă*, celor care, citind-o, suntem întorși cu fața spre noi înșine – pentru că arta adevărată asta împlinește, dacă împlinește vreodată ceva: cunoașterea de sine, cu orice preț, a celui care se împărtășește dintr-însa.

Ioana BOT

Ioana BOT (Ioana BICAN) este prof. univ. dr. la Facultatea de Litere a UBB, directoare a Școlii doctorale de studii lingvistice și literare; predă cursuri de literatură română și istoria ideilor literare. Autoare a numeroase volume și studii de specialitate, a colaborat la opere de lexicografie literară cu articole despre literatura română; este, de asemenea, traducătoare și editoare.